

KIRISH VA ULARNING NUTQDAGI AHAMIYATI, MUSTAQIL SO'ZDAN FARQLARI

Abduvaitov Eldorbek Farxod o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Maqolada qo'shimchalarning badiiy xususiyatlari, nutqdagi ahamiyati batafsil muhokama qilinadi. Uning mustaqil so'z turkumlaridan farqi misollar orqali yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *kirish, qo'shma kirish, kirish gap, sof va vazifaviy kirish, metodika, sub'ektiv munosabat, shubha, tasdiq ma'nolari.*

KIRISH

Kirishlarning ahamiyati beqiyos. Ular fikrni boy, nafis qiladi va tinglovchiga zerikarli bo'lmagan muloqotni beradi. Kirishning vazifasi fikrni aniq, qisqa, shuningdek, hissiyot bilan yetkazishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

So'zlovchining o'zi bildirayotgan fikrga munosabati (e'tiqod, shubha, tasdiqlash, inkor va hokazo), fikrning kimgadir munosabati (mansubligi, dolzarbligi), uning fikri tarkibiy qismlarining ahamiyatlilik darajasi (birinchi, ikkinchi va hokazo), g'oya va uning tarkibiy qismlarini tavsiflovchi qo'shimcha ma'lumot yoki izohlar kabi turli ma'nolarni ifodalaydi.

Qo'shimchalar so'zlovchining nutq qismlariga yoki butun ifodaga sub'ektiv munosabatini bildiradi.

Albatta, ochko'zlik qon yoki ruh orqali o'tadigan fiziologik hodisa emas.

Yuqoridagi gapda so'zlovchining fikri tasdiq ma'nosida tasdiqlanadi, ya'ni ochko'zlik qon yoki ruh orqali o'tadigan fiziologik hodisa emas. Muallifning bunga shubhasi yo'q.

O'ylaymanki, bu tog'lar ming yillar oldin ham hozirgi ulug'vorligini yo'qotmagan. Bu gapda esa so'zlovchining shaxsiy munosabati orqali butun gap gumon ma'nosi bilan yuklangan. Uning fikrining ma'nosi unchalik aniq emas.

Qo'shimchalarning boshqa ajratilgan bo'laklardan asosiy farqi butun gap - undan anglashilgan ma'no yoki gapning ma'lum bo'laklari - ulardan tushunilgan ma'no bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

MUHOKAMA

Ayrim so'z turkumlaridan farqlanib, faqat kirish vazifasida qo'llanadigan so'zlar bor: albatta, aftidan, haqiqatda, uzoq, qisqasi kabilar (bu iboralar hozirgi tilshunoslikda sof kirish termini bilan yuritiladi).

Xullas, Madamin sarson-sargardon bo'lib yurib, odamlar uyquga ko'z yumsa, tunda ishlaydi (P.Tursin).

Boshqa amirlar ham oddiy odamning tilini bilishsa. Qaniydi g'iybatchilar ham kamchiliklarini bilishsa!

Muayyan soʻz turkumidan ajralmaydigan soʻzlar ham borki, ular ham kirish vazifasi, ham gapning boʻlagi vazifasida qoʻllaniladi: ehtimol, koʻrinadi, shubhasiz, rost, rost, oxir, qisqasi, soʻzsis va hokazo (bu iboralar nazarda tutiladi) zamonaviy tilshunoslikda funktsiya yozuvlari atamasi bilan).

Shubhasiz, toʻplar, ezuvchi dushmanlar, Men oʻlsam qoʻlingdan ayrilmayman (Garmoniya).

Aytgancha, biz Pavlusning nutqini nashr etmoqchi edik (M. Gorkiy).

NATIJA

Kirish vazifasida kelgan soʻzlarning asl leksik maʼnosini yoʻqotishi soʻzda yaqqol koʻrinadi. Bu soʻzning yuzi, orqa maʼnosi unutilib, soʻzlovchining taxminini, shubhasini, qisman xulosasini ifodalaydi:

Mahsim eshakni koʻprik toʻsigʻiga bogʻlab, oʻt qoʻydi va oʻsha yerda, shekilli, notanish odam bilan gaplashgani ketdi. (A. Qahhor).

Asl lugʻaviy maʼnoda qoʻllanganda ikki tomondan vergul qoʻyilmaydi. Ot soʻzining yuz, koʻrinish, maʼnoni anglatuvchi varianti bilan tanishamiz.

Uning bunday salbiy fazilatlar borligi koʻrinib turardi.

Koʻrinib turibdiki, jumlaning sof va funksional kirish ekanligini bilish unchalik qiyin emas. Ularni farqlash uchun faqat bitta qoida yetarli:

Qoʻshimchalar gap boshida, qoʻshimchasidan keyin, oʻrtada qoʻllanilsa, qoʻshimchani ikki tomonida, oxirida qoʻllanilsa, berilgan qoʻshimchadan oldin qoʻllanadi!

Bu qatʼiy qoidani chuqur anglagan odamgina qoʻshimchalarning boshqa soʻz turkumlaridan farqlanishi yoki ajratilmasligini tushuna oladi.

XULOSA

Kirishlar keng tushunchadir. Uning har bir jihatini oʻrganar ekanmiz, yangi sifatlar, maʼno nozikliklari yuzaga kelishiga ishonch hosil qilamiz.

Nutqimizni bezash uchun, birinchi navbatda, soʻzlarni koʻproq va oʻrinli ishlatish kerak. Kirishlar ogʻzaki zarurat ekanligini tushunish muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Erkaboyeva, N. Oʻzbek tilidan maʼruzalar toʻplami. "Yosh kuch" - Toshkent, 2021.
2. Abdurahmonov, Gʻ. A. va boshqalar. Oʻzbek tili grammatikasi. II tom. "Fan", 1976.
3. Qodirov, M. Neʼmatov, H. Umumiy oʻrta taʼlim maktablarining 8-sinfi uchun darslik. Toshkent, 2019.
4. Turgʻunpoʻlatov, D. R. (2021). XALQ MAQOLLARIDA UCHRAYDIGAN QARAMA-QARSHILIK XUSUSIYATINING OʻZIGA XOS POETIK TAMOYILLARI. Scientific progress, 2(1).
5. Turgʻunpoʻlatov, D. R. (2021). HAKIM NAZIR IJODI, UNING ASARLARIDAGI TARBIYAVIY JIHATLARNING YORITILISHI. Scientific progress, 2(3), (pp. 192-195).
6. Turgʻunpoʻlatov, D. R. (2021). SHUHRATNING "MARDLIK AFSONASI" BALLADASI VA MIRKARIM OSIMNING "TOʻMARIS" TARIXIY HIKOYALARIDA VATANPARVARLIK, VATANGA

BO'LGAN MUHABBAT TUYG'ULARINING ULUG'LANISHI. Scientific progress, 2(3), (pp. 187-191).

7. Turg'unpo'latov, D. R. (2021). O'ZBEK BOLALAR ADABIYOTI VA TURG'UNBOY G'OYIPOV. Образование и наука в XXI веке 2(15), (pp. 1688-1690).